

Вольга Мярчук
(Брэст)

Ажыццяўленне эміграцыі з тэрыторыі Палескага ваяводства (1920-1930-я гг.).

Нягледзячы на значэнне эміграцыйных працэсаў у міжваеннай гісторыі Беларусі прычыны, маштабы, накірункі і дынаміка перасялення заходнебеларускага насельніцтва беларускімі гісторыкамі і даследчыкамі ўзгадваецца фрагментарна. Да цяперашняга часу не існуе спецыяльнай працы, дзе б комплексна разглядаліся пытанні сацыяльна-эканамічнага, грамадска-палітычнага і этнаканфесійнага развіцця Палесся, эміграцыйнай палітыкі польскай дзяржавы і асаблівасцей эміграцыі з тэрыторыі Палескага ваяводства. Гэта і абумовіла інтарэс да дадзенай праблематыкі.

Канстытуцыя Польшчы 1921 г. фармальна абвясціла прынцыпы свабоднага выезду з краіны, аднак да 1927 г. эміграцыйная палітыка дзяржавы не была заканадаўча аформлена, а на практыцы выкарыстоўваліся прававыя нормы нямецкага закону аб эміграцыі ад 9 чэрвеня 1897 г., аўстрыйскага права ад 21 студзеня 1897 г., параграфы крымінальнага кодэксу Расіі ад 1903 г., якія вызначалі меры пакаранняў за нелегальную эміграцыю і яе спрыянне¹. Працэсы эміграцыі рэгламентавалі розныя дзяржаўныя ўстановы: Дзяржаўнае ўпраўленне па справах палонных, бежанцаў і работнікаў, Дзяржаўнае ўпраўленне пасрэдніцтва і апекі над эмігрантамі, Эміграцыйнае ўпраўленне і Дзяржаўная эміграцыйная рада.

11 кастрычніка 1927 г. прэзідэнт Польшчы Ігнацы Масціцкі падпісаў указ аб эміграцыі, які набыў статус эміграцыйнага закону. Гэты дакумент даў польскім уладам афіцыйную падставу для ўтварэння разгалінаванага эміграцыйнага апарату. Для ажыццяўлення пастаўленай мэты Міністэрства працы і сацыяльнай апекі 28 верасня 1928 г. выдала загад на адкрыццё экспазітуры Эміграцыйнага ўпраўлення ў Кракаве, Варшаве, Брэсце і Беластоку. Восенню 1929 г. быў утвораны Эміграцыйны сіндыкат, які сканцэнтраван у сваіх руках адпаведную структурную сетку. У чэрвені 1932 г. прэзідэнт Польшы выдаў распараджэнне аб ліквідацыі Эміграцыйнага ўпраўлення і Дзяржаўнай эміграцыйнай рады. Быў таксама праведзены перадзел эміграцыйных функцый паміж Міністэрствам працы і сацыяльнай апекі і Міністэрствам замеж-

¹ В. Кіпель, *Беларусы ў ЗША*, Мінск 1993, с. 6.

ных спраў. Міжміністэрская камісія, якая была ўтворана ў 1930 г. і за-гадвала эміграцыйным фондам, у 1932 г. пераўтварылася ў міжведамасную эміграцыйную камісію на чале з міністрам замежных спраў Польшчы². Рэарганізацыя эміграцыйнага апарату 1930-х гг. дала польскім уладам магчымасць цалкам кантраляваць эміграцыйны рух на тэрыторыі Польшчы. Эміграцыйныя структуры, якія былі ўтвораны ў гэты перыяд, праіснавалі да пачатку Другой Сусветнай вайны.

Улічваючы асаблівасці заходнебеларускага рэгіёна, урадавыя колы Польшчы надалі асаблівую ўвагу ў фарміраванні эміграцыйнага апарату на дадзенай тэрыторыі. Распараджэннем Рады Міністраў Польшчы ад 20 чэрвеня 1921 г. было створана Упраўленне пасрэдніцтва працы і апекі над эмігрантамі ў Брэсце і Луцку. У Палескім і Валынскім ваяводствах кантроль за працэсам эміграцыі ажыццяўляла Эміграцыйнае ўпраўленне пры дапамозе дзяржаўных ўпраўленняў пасрэдніцтва працы. У верасні 1928 г. распараджэннем міністра працы і сацыяльнай апекі была заснавана экспазітура эміграцыйнага ўпраўлення ў Брэсце, якая ажыццяўляла непасрэдны кантроль за эміграцыйным рухам на Палессі.

У структуры польскіх эміграцыйных органаў асаблівую ролю выконваў Варшаўскі эміграцыйны сіндыкат. У канцы 1930 г. Эміграцыйны сіндыкат меў 11 агентур у Валынскім ваяводстве, 7 — у Палескім, 5 — у Львоўскім. Чыноўнікі Эміграцыйнага сіндыката, выконваючы ўрадавыя ўказанні, імкнуліся максімальна захаваць насельніцтва Заходняй Беларусі да перасялення ў іншыя замежныя краіны, нават выкарыстоўвалі злоўжыванні.

Эміграцыя была ў цэнтры ўвагі шырокіх колаў грамадскасці Польшчы, дзе былі ўтвораны асобныя таварыствы, што займаліся апекай над эмігрантамі: Польскае эміграцыйнае таварыства, Польская апека над суайчыннікамі за мяжой, Таварыства апекі над украінскімі эмігрантамі, Яўрэйскае цэнтральнае эміграцыйнае таварыства „JEAS”³. Характэрнай асаблівасцю такіх арганізацый было тое, што ў аснову іх структуры закладваўся нацыянальны прынцып, згодна якому іх дзейнасць распаўсюджвалася толькі на межы інтарэсаў сваёй нацыянальнасці. Такія таварыствы ўнеслі значны ўклад у справу арганізацыі апекі над эмігрантамі. Яны арганізоўвалі сустрэчы, інфармавалі, растлумачвалі насельніцтву ўсе неабходныя пытанні, наладжвалі кантакт з польскімі, беларускімі, украінскімі і яўрэйскімі суполкамі ў краінах эміграцыі.

² Там жа, с. 47.

³ С. П. Качараба, *Эміграцыя з Заходняй Украіны. 1919-1939 гг.* Автореф. дис. на здобуття науков. ступ. докт. істор. наук.: 07.00.02 — всевітня істор.; НАН Украіны. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Львів 2003, с. 14.

Калі па ўсёй Польшчы пазаеўрапейскі выезд складаў 29,3% ад агульнай колькасці эмігрантаў, то па чатырох паўночна-ўсходніх ваяводствах гэты паказчык вагаўся ад 60 да 80%. Для Палесся эміграцыя ў амерыканскія краіны была практычна адзінай формай эміграцыі, складаючы на працягу ўсяго міжваеннага перыяду не менш 85% ад агульнай колькасці (у 1935 г. — 99,9%)⁴. Пазаеўрапейская эміграцыя ў цэлым пераважала ў Навагрудскім і Беластоцкім ваяводствах. Пашыранасць практыкі эміграцыі ў краіны Паўднёвай Амерыкі тлумачылася палітыкай заахвочвання з боку ўрадаў гэтых дзяржаў да асваення незаселеных тэрыторый. Інтэнсіўнасць эміграцыйных працэсаў у Заходняй Беларусі была выклікана цяжкім становішчам эканомікі краю, павелічэннем колькасці беспрацоўных. Такая колькасць насельніцтва складала 93,3% жыхароў Пінскага павета, асноўным сродкам існавання якіх з'яўлялася земляробства⁵. Калі ў краіне пачаўся эканамічны крызіс 1929-1933 гг., то многія сялянскія гаспадаркі страцілі свае пазіцыі, а ўладальнікі вымушаны былі шукаць новыя шляхі існавання. Падобная сітуацыя назіралася і ў іншых паветах заходнебеларускіх ваяводстваў. Складанае матэрыяльнае становішча людзей прымушала значную частку насельніцтва да эміграцыі ў аграрныя правінцыі і калоніі замежных краін. У цэлым эміграцыя насельніцтва з заходнебеларускага рэгіёна ў асноўным насіла аграрны характар.

Эміграцыя не заўсёды планавалася як пастаянная. Частка людзей разлічвала зарабіць грошы і вярнуцца назад. Аднак на практыцы гэта не заўсёды ўдавалася і большасць тых, хто выехаў за мяжу, звычайна заставалася там назаўсёды. З мэтай зніжэння эміграцыйнай хвалі ўлады ЗША прынялі закон Дылінгхема (1921 г.), закон Джонсана (1924 г.), якія насілі абмежавальны характар і кардынальна ўплывалі на дзейнасць маракходных кампаній, маштабы, напрамкі эміграцыі і сацыяльны склад эмігрантаў⁶. Вынікам такой палітыкі было скарачэнне колькасці эмігрантаў у краіны Паўночнай Амерыкі і павелічэнне колькасці асоб, што выязджалі ў Лацінскую Амерыку.

Улады Канады таксама праводзілі абмежавальную палітыку ў дачыненні да эмігрантаў. У 1919 г. эміграцыйнае заканадаўства было дапоўнена спецыяльным загадам, які забараняў праезд у дамініён для грамадзян краін, якія ваявалі супраць Канады і Вялікабрытаніі. Дэпартамент эміграцыі Канады падзяліў эмігрантаў на прывілеяваных (немцы, бельгійцы, галандцы, швейцарцы і інш.) і непрывілеяваных (аўстрыйцы, ру-

⁴ J. Tomaszewski, *Z dziejów Polesia. 1921-1939: Zarys stosunków społeczno-ekonomicznych*, Warszawa 1963, s. 145.

⁵ Там жа, с. 168.

⁶ С. П. Качараба, *Эміграцыя з Заходняй Украіны. 1919-1939 гг...*, с. 17.

мыны, палякі, чэхі, беларусы, рускія, украінцы і інш.). Аднак у 1925 г. канадскі ўрад, які быў зацікаўлены ў каланізацыі захаду краіны, падпісаў 2-гадовую дамову з чыгуначнымі кампаніямі CNR (Канадская дзяржаўная чыгунка) і CPR (Канадская ціхаакееанская чыгунка), паводле якой кампаніям дазвалялася права набору, транспарціроўкі і размяшчэння эмігрантаў з краін Усходняй Еўропы. Кантынгент перасяленцаў быў прадстаўлены ў асноўным сельскагаспадарчымі работнікамі, хатняй прыслугай і сваякамі эмігрантаў.

У 1932 г. асноўнымі катэгорыямі насельніцтва, якія маглі атрымаць амерыканскую візу і выехаць у ЗША, былі асобы, што нарадзіліся ў ЗША, рээмігранты, мужы, жонкі, дзеці да 21 года, сваякі амерыканскіх грамадзян⁷. Дазвалялася таксама эміграваць студэнтам па навучальных праграмах, духоўным асобам (для гэтай катэгорыі грамадзян неабходна было пацвярджэнне аб 2-гадовым духоўным служэнні), выкладчыкам вышэйшых навучальных устаноў, якія з навуковай мэтай былі ў ЗША. Аднак у сувязі з тым, што на 1 жніўня 1932 г. у ЗША назіралася моцнае беспрацоўе, усім катэгорыям эмігрантаў было цяжка атрымаць амерыканскую візу, якая каштавала 10 амерыканскіх долараў для ўсіх узроставых катэгорый⁸.

Амерыканскае пасольства патрабавала ад эмігрантаў наяўнасці гарантыйных лістоў ад сваякоў у Амерыцы. Адсутнасць такіх гарантыйных лістоў пры праверцы дакументаў на мяжы прыводзіла да таго, што эмігранта вярталі дахаты і не дазвалялі выязджаць яшчэ некалькі месяцаў. У сувязі з гэтым работнікі консульства прасілі карэспандэнтаў Эміграцыйнага сіндыката папярэджваць эмігрантаў аб наяўнасці такіх дакументаў. Эмігранты, якія атрымалі дазвол з амерыканскага консульства на выраб амерыканскай візы, але не мелі на руках гарантыйнага ліста, амерыканскай візы не атрымлівалі⁹.

19 снежня 1932 г. кошт карабельных карт у ЗША і Канаду, які быў зацверджаны Міністэрствам грамадзянскай апекі, складаў для дарослых пасажыраў 3-га класа 117 амерыканскіх долараў (1041 зл.), праезд хуткімі караблямі — 122 дол. ЗША (1086 зл.). Дзеці да 10 гадоў, што выязджалі 3-м класам, плацілі па 58,5 дол. ЗША (520 зл.), за немаўлят да 1 года — 4 дол. ЗША (36 зл.)¹⁰. У цыркуляры Эміграцыйнага сіндыката ад 6 чэрвеня 1931 г. былі акрэслены ўмовы выезду эмігрантаў, якія пакідалі сваіх дзяцей у краіне. Яны павінны былі прад'яўляць медыцынскае пасведчанне і пасведчанне апякунства, якое выдавалася ўла-

⁷ Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці (далей: ДАБВ), ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 89.

⁸ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 90.

⁹ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 2, арк. 26.

¹⁰ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 12.

дамі гміны ці стараства. Пасведчанне апякунства пацвярджала, што пакінутыя ў краіне дзеці знаходзіліся пад маральнай і матэрыяльнай апекай. Здараліся такія сітуацыі, калі эмігранткі ўтойвалі факт наяўнасці дзяцей. Дадзеныя сітуацыі выяўляліся мараходнымі таварыствамі і канадскімі афіцэрамі. Як правіла, такое становішча цягнула за сабой цяжкасці ў далейшым афармленні эміграцыйных дакументаў.

Сярод эмігрантаў з Палескага ваяводства папулярнасцю карысталіся Мексіка і Куба. Мараходная таварыства „Pacific Line” і „French Line” ажыццяўлялі транспарціроўку перасяленцаў у гэтыя краіны. Пасажыры, якія накіроўваліся ў Мексіку, высаджваліся ў партах Гаваны (Куба) і далей іншымі караблямі ехалі да Вера-Круз¹¹. Яны дадаткова плацілі па 1,5 дол. ЗША за побыт у Гаване да наступнага карабля да Вера-Круз, які адплываў кожную суботу. Праезд да ўзгаданых краін таварыствам „Pacific Line” быў танейшым, чым „French Line”, таму карэспандэнты Эміграцыйнага сіндыката павінны былі папярэджваць эмігрантаў аб розніцы ў кошце квіткоў на караблі дадзеных мараходных таварыстваў (гл. табл. 1).

Табліца 1. Кошт праезду да Кубы і Мексікі таварыствамі „Pacific Line” і „French Line”.

Катэгорыі пасажыраў	Куба		Мексіка	
	„French Line”	„Pacific Line”	„French Line”	„Pacific Line”
Дарослыя (ад 12 гадоў)	819 зл.	640 зл. 80 гр.	837 зл.	267 зл.
Дзеці ад 8 да 12 гадоў	409 зл. 50 гр.	320 зл. 40 гр.	418 зл. 50 гр.	133 зл. 50 гр.
Дзеці ад 3 да 8 гадоў	204 зл. 75 гр.	160 зл. 20 гр.	209 зл. 25 гр.	133 зл. 50 гр.
Дзеці да 3 гадоў	бясплатна	бясплатна	бясплатна	бясплатна

Табліца складзена на матэрыялах ДАБВ, фонд 377, вопіс 1, справа 2. Цыркуляры Эміграцыйнага сіндыката. 1929-1938 гг., с. 19.

Эмігранты, якія накіроўваліся на Кубу, павінны былі мець пры сабе 200 долараў ЗША ці гарантыйны ліст з Кубы. Замужнія жанчыны, што выязджалі ў гэтую краіну без суправаджэння мужа, прадстаўлялі яго пісьмовы дазвол на выезд за мяжу. Такі дазвол атрымлівалі праз улады гміны, перакладалі на іспанскую мову і толькі пасля гэтага легалізавалі ўладамі акругі, Міністэрствам юстыцыі, Міністэрствам замежных спраў, адпраўлялі ў кубінскае консульства. Кубінская віза была бясплатнай¹².

Найбольш распаўсюджанымі краінамі Паўднёвай Амерыкі, куды выязджалі перасяленцы з Палескага ваяводства, былі Бразілія, Аргенціна, Уругвай, Парагвай і Перу. У гэтых краінах умовы працаўладкавання і сацыяльнай адаптацыі былі даволі складанымі. Нярэдка здаралася так, што частка перасяленцаў доўгі час не магла знайсці працу, вынікам чаго было папаўненне маргінальных сацыяльных слаёў.

¹¹ ДАБВ, ф. 2082, воп. 1, спр. 135, арк. 140.

¹² ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 81.

Сярод нарматыўных дакументаў Аргенціны галоўным быў закон ад 19 снежня 1876 г., які рэгуляваў працэсы і механізмы эміграцыі¹³. Закон дзейнічаў на працягу ўсяго міжваеннага перыяду і быў адным з самых ліберальных сярод усіх краін Амерыкі. Эмігранты, якія накіроўваліся ў Аргенціну, рассяляліся амаль па ўсёй тэрыторыі краіны, аднак найбольш шчыльная канцэнтрацыя назіралася ў Буэнас-Айрэсе, правінцыях Буэнас-Айрэс і Місіёнес, Чака, Мендоса, Рыо-Негра, Фармоса, Карыентэс, Кордава.

Эміграваць у Аргенціны маглі наступныя катэгорыі грамадзян:

1. аргенцінцы па нацыянальнасці;
2. людзі, якія мелі „*affidavit argentyński*” (дазвол аргенцінскіх эміграцыйных улад на ўезд у краіну), „*karty wezwania*” (запрашэнні, атрыманыя праз польскае консульства ў Буэнас-Айрэсе) і лісты да аргенцінскага пасольства, якія выдала Яўрэйскае таварыства дапамогі эмігрантам „*Soprotimis*”;
3. земляробы з сем’ямі. У некаторых выпадках члены сям’і размяркоўваліся на розныя зямельныя надзелы;
4. сем’і земляробаў, якія накіроўваліся ў земляробчыя калоніі правінцый Місіёнес і Кордава;
5. яўрэйскія работніцы;
6. рээмігранты, што мелі „*cedula identidad*” (аргенцінскае пасведчанне асобы) і „*buena conducta*” (аргенцінскае пасведчанне маральнасці), тэрмін дзеяння якога складаў 2 гады з моманту выдачы. Рээмігранты, якія мелі абодва дакументы, маглі атрымаць аргенцінскую візу за 43 зл. 70 гр.; пры адсутнасці „*buena conducta*” плацілі 305 зл. 30 гр.¹⁴

У асноўным аргенцінскія візы выдаваліся людзям, якія яшчэ не дасягнулі 60-гадовага ўзросту. Асобы старэйшага ўзросту павінны былі мець „*affidavit argentyński*”, які дзейнічаў на працягу аднаго года ад моманту выдачы і зацвярджаўся ў польскім консульстве. Самотныя жанчыны і жанчыны з дзецьмі да 15 гадоў таксама павінны былі прадстаўляць аргенцінскае запрашэнне. На падставе такога запрашэння інспектар Эміграцыйнага сіндыката ў Варшаве выдаваў пасведчанне на атрыманне эміграцыйнага пашпарта і аргенцінскай візы. Нярэдка неабходна было праводзіць легалізацыю дакументаў праз Эміграцыйны сіндыкат. Эмігранты да 18 гадоў, самотныя жанчыны незалежна ад узросту і людзі, старэйшыя за 60 гадоў не маглі эміграваць без суправаджэння сваякоў¹⁵.

Эмігранты, якія збіраліся выязджаць у Аргенціну, павінны былі мець наступныя дакументы: запрашэнне, эміграцыйны пашпарт, 3 аргенцін-

¹³ ДАБВ, ф. 2082, воп. 1, спр. 9, арк. 81.

¹⁴ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 2, арк. 68.

¹⁵ ДАБВ, ф. 2082, воп. 1, спр. 9, арк. 4.

скія пасведчанні (А1, А2, А3), пасведчанне аб нараджэнні і шлюбе, дазвол сваякоў ці жонкі (мужа), 5 фотаздымкаў (для выязджаючых па запрашэннях неабходна было мець на 1 фотаздымак больш), медыцынскі агляд¹⁶. У час падарожжа эмігрант меў права правезці з сабой да 150 кг багажу, які не абкладаўся дадатковым падаткам. Рэчы асабістага карыстання коштам да 400 песа таксама падаткаабкладанню не падлягалі. Фартэпіяна, мэбля і іншыя прадметы побыту абкладаліся падаткам. Пасля прыезду ў Аргенціну эмігранту неабходна было запоўніць фармуляр аргенцінскай мытнай службы, у якім адзначалася вартасць багажу. Дадзеная папера накіроўвалася ў службу багажу аргенцінскай мытні.

Кошт аргенцінскай візы для дарослых людзей (старэйшыя 15 гадоў) складаў 305 зл. 60 гр., дзецям да 15 гадоў яна абходзілася ў 43 зл. 60 гр., у сям'і адно дзіця ўзростам да 1 года магло правозіцца бясплатна¹⁷.

Тэатральныя трупы, артысты, якія маглі пацвердзіць свой род працы, члены аргенцінскіх рэлігійных аб'яднанняў, рээмігранты і эмігранты, якія накіроўваліся да кроўных сваякоў — жонкі да мужоў, дзеці да бацькоў, бацькі да дзяцей, атрымлівалі ільготныя аргенцінскія візы па 3 долары ЗША. Эмігранты-земляробы з капіталам 1500 аргенцінскіх песа (каля 500 долараў ЗША), самотныя земляробы і сялянскія сем'і, што атрымалі праз аргенцінскага консула ці Генеральную эміграцыйную дырэкцыю ў Буэнас-Айрэсе пацвярджэнне аб земляробчым накірунку падарожжа, таксама маглі набыць візу па ільготным тарыфе. Але дадзеная катэгорыя грамадзян павінна была яшчэ даплаціць па 30 долараў ЗША¹⁸.

Пры эміграцыі замежных грамадзян Эміграцыйны сіндыкат патрабаваў ад іх запаўнення фармуляраў А1, А2, А3, якія складаліся на падставе дадзеных за час побыту ў Польшчы. Незалежна ад гэтага, дадзеная катэгорыя эмігрантаў павінна была мець пасведчанне, якое зацвярджалася праз аргенцінскае консульства ў Польшчы. Для гэтай катэгорыі эмігрантаў кошт візы складаў:

— калі эмігрант прабыў у Польшчы менш аднаго года — 174 зл. 80 гр., за пацвярджэнне бланкаў А1, А2, А3 — 261 зл. 90 гр.;

— калі эмігрант пражываў на тэрыторыі Польшчы болей 1 года — 69 зл. 90 гр., за пацвярджэнне бланкаў А1, А2, А3 — 261 зл. 90 гр.;

— для дзяцей — па 5 долараў.

Адной з найбольш распаўсюджаных правінцый Аргенціны, куды эмігравала насельніцтва Заходняй Беларусі, была Кордава. Яе плошча

¹⁶ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 2, арк. 39.

¹⁷ ДАБВ, ф. 2082, воп. 1, спр. 9, арк. 10.

¹⁸ ДАБВ, ф. 2082, воп. 1, спр. 3, арк. 3.

складала 168151 км²; з насельніцтвам каля 15 мільёнаў чалавек. Сталіца правінцыі — горад Кордава — налічвала больш 235 тыс. жыхароў¹⁹. Транспарціроўка эмігрантаў у Кордаву была калектыўнай і адбывалася ў тэрміны, устаноўленыя ўладамі Эміграцыйнага сіндыката.

У цэнтральнай і ўсходняй частцы Кордавы пераважалі раўнінныя і стэпавыя землі. Менавіта ў гэтых раёнах найбольш спрыяльным быў занятак земляробствам. Чацвёртая частка ўсіх зямель Кордавы была пакрыта лясамі. Галоўным заняткам насельніцтва дадзеных тэрыторый з'яўлялася земляробства і жывёлагадоўля. У 1929 г. 2 млн. 172 тыс. га зямлі было выдзелена пад пасевы пшаніцы, 2 млн. га — люцэрны, 609 тыс. га — кукурузы, 79 тыс. га — садавіны²⁰. У жывёлагадоўлі найбольшае распаўсюджанне атрымала развядзенне буйной рагатай жывёлы. Па статыстычных даных 1929 г., у правінцыі Кордава гадавалася 4 млн. 104 тыс. галоў буйной рагатай жывёлы, 775 тыс. авечак, 211 тыс. свіней, 1 млн. 300 тыс. коней, 821 тыс. коз і інш.²¹

Асноўная частка эмігрантаў, якія выязджалі ў правінцыю Кордаву, уладкоўвалася на прадпрыемствы каланіяльных інженераў Юйосе Палацыю і Педра Жукермана. Тэрыторыя іх калоніі знаходзілася ў 14 гадзінах язды на цягніку ад Буэнас-Айрэса ў акругах Тотурал, Толумба, Рыо-Секо і Кандэлярыя. У першыя месяцы побыту дазвалялася вывозіць лес на продаж (да чыгуначнага вакзала, паравозаў), грошы атрыманыя ад продажу драўніны накіроўваліся на добраўпарадкаванне жылля. Да моманту пабудовы каланістамі на набытай зямлі дома ці жыллёвага памяшкання, адміністрацыя калоніі бясплатна засяляла іх у гігіенічных бараках²².

Сем'і каланістаў у асноўным складаліся з трох асоб, двое з якіх павінны былі быць здольнымі да працы на зямлі. Зямлю набывалі ў памеры 33 га актам куплі-продажу, які заключаўся паміж асаднікамі і каланіяльнымі прадстаўнікамі. Кошт зямлі залежаў ад адлегласці надзелу да чыгуначнай станцыі і ў сярэднім быў 80-100 аргенцінскіх песа за 1 га. Разам з карабельнай картай сям'я выплачвала грошы за надзел (10 аргенцінскіх песа з 1 га)²³. Атрымлівалася, што першапачатковы ўзнос быў 330 песа. Астатні кошт падзяляўся на чатыры роўныя часткі і пагашаўся пасля трэцяга года побыту. Ад сумы, якую павінен быў выплаціць каланіст, бралася дадатковая плата ў памеры 7%, якая ўносілася пасля 3-га года пражывання. Зямельны надзел каланіста павінен быў быць ачышчаны ад лесу на 1/3 ад усёй тэрыторыі, а таксама мець да-

¹⁹ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 36.

²⁰ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 37.

²¹ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 36.

²² ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 44.

²³ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 45.

статковае арашэнне. Каланіст ці сям'я каланіста абавязваліся вычысціць і ўпарадкаваць болей 2/3 агульнай тэрыторыі надзелу на працягу наступных 2 гадоў. У гэты перыяд каланіст звальняўся ад выплаты астатняй сумы за зямельны надзел. Сям'я перасяленцаў павінна была мець 60 аргенцінскіх песа, якія былі неабходны для пражывання ў першыя тры месяцы. Кожны каланіст павінен быў набыць у адміністрацыі калоніі на суму 120 аргенцінскіх песа (выдаваліся наяўнымі грашыма пры выплаце кошту за карабельную карту) 2-х рабочых коней (валоў), 1 дойную карову і 2-ое свіней. Спрэчкі, якія ўзнікалі на тэрыторыі калоніі паміж прадпрымальнікамі і каланістамі, вырашаліся паводле аргенцінскага заканадаўства.

Кошт карабельнай карты да Буэнас-Айрэса для членаў сям'і перасяленцаў раўняўся 75 дол. ЗША з кожнага дарослага чалавека. Аргенцінская віза для такіх асоб была па 5 дол. ЗША (43 зл. 70 гр.). Кроўныя родзічы, якія накіроўваліся разам са сваякамі, павінны былі заплаціць па 35 дол. ЗША з асобы (305 зл. 60 гр.)²⁴. Праезд з Буэнас-Айрэса да зямельнага надзелу сям'я каланістаў атрымлівала бясплатна. Перасяленцам дазвалялася браць з сабой багаж, які не перавышаў 100 кг па кожнай карабельнай карце. Акрамя грошай на карабельную карту і аргенцінскую візу сям'я каланістаў, якая накіроўвалася ў Кордаву з мэтай уладкавання на зямлі, павінна была мець:

- грошы на зямлю — 330 песа;
- грошы на закупку інвентару — 120 песа;
- сума на першыя месяцы побыту — 60 песа²⁵.

Эміграцыя ў Бразілію ў 1924 г. была абмежавана ўрадавымі пастановамі. Так, у перыяд сусветнага эканамічнага крызісу эміграваць у Бразілію маглі толькі вызначаныя бразільскімі эміграцыйнымі ўладамі катэгорыі насельніцтва. У 1936 г. у Бразіліі быў прыняты новы эміграцыйны закон, які вызначаў штогадовую квоту эмігрантаў з кожнай краіны. Пікам антыэміграцыйнай палітыкі быў дэкрэт ад 4 мая 1938 г., які прадугледжваў расавую дыскрымінацыю і быў накіраваны супраць яўрэяў і японцаў. Бразільскае консульства дазваляла ўязджаць у краіну сваім грамадзянам і асобам, якія накіроўваліся ў Бразілію другім ці першым класам, мелі неэміграцыйны пашпарт (такія пасажыры атрымлівалі візы без вызначанай квоты). Акрамя таго, дазвалялася эміграваць сем'ям у калоніі Эспірыту-Санту, лорда Ловата і іншыя. Ад гэтых сямей квота не патрабавалася. Людзі, якія мелі бразільскае запрашэнне (так званае „*termo de fianca*” (пасведчанне маральнасці), „*prova de chamma*” (даказацельства запрашэння) і „*termo de responsabilidade*” (па-

²⁴ ДАБВ, ф. 2082, воп. 1, спр. 3, арк. 42а.

²⁵ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 36.

цвярджэнне адказнасці), таксама маглі атрымаць бразільскую візу. Асобы з запрашэннямі з польскіх консульстваў Бразіліі атрымлівалі бясплатны эміграцыйны пашпарт.

З 1 студзеня 1933 г. бразільскае консульства ў Варшаве зацвердзіла абавязковае медыцынскае абследаванне ва ўласнага доктара — Яна Яхімовіча. Аплата была ўстаноўлена ў памеры 12 злотых з 1 чалавека незалежна ад узросту. Без медыцынскага пасведчання дадзенага доктара бразільская віза лічылася несапраўднай²⁶.

Эміграцыйнае заканадаўства Уругвая было вельмі падобным на бразільскае. Розніца заключалася толькі ў тым, што дакументы для ўезду ў гэтую краіну маглі пацвердзіць не толькі адміністрацыйныя органы, але і сусветныя эміграцыйныя інстанцыі. У 1932 г. уругвайскія ўлады вызначылі катэгорыі насельніцтва, якія маглі без перашкод з боку эміграцыйных улад прыбыць у калоніі краіны:

— асобы, якія ехалі караблямі першага класа да Монтэвідэа і для якіх запрашэнне было неабавязковым;

— эмігранты, якія мелі з сабой 600 уругвайскіх песа (250 дол. ЗША). Для гэтай катэгорыі людзей візы выдаваліся згодна індывідуальнаму рашэнню Генеральнага ўругвайскага консульства ў Варшаве;

— турысты і журналісты (пры наяўнасці зваротнага квітка);

— эмігранты, якія маглі пацвердзіць свой ранейшы побыт ва Уругвай;

— земляробы і іх сем'і;

— рамеснікі;

— бацькі, жанчыны, дзеці да 21 года і эмігранты да 60 гадоў, якія на падставе „permiso de desembarco” накіроўваліся да сваіх блізкіх. Эмігранты ва ўзросце да 21 года абавязаны былі прадставіць ва ўругвайскае консульства дазвол на выезд ад сваякоў або апекуноў. Самотныя жанчыны ўдакладнялі адрас свайго будучага побыту ва Уругвай²⁷.

Усе эмігранты, якія прыбывалі ва Уругвай, павінны былі мець пасведчанне маральнасці (узору U), а таксама медыцынскаю даведку. Яе магчыма было атрымаць у Цэнтральным эміграцыйным сіндыкаце пасля медыцынскага агляду доктара цэнтралі. Такі агляд дазвалялася праходзіць і ў доктара аддзела Эміграцыйнага сіндыката. Для атрымання ўругвайскай візы патрабавалася 5 фотаздымкаў, з якіх 1 ішоў на медыцынскае пасведчанне, а астатнія — у Генеральнае консульства для атрымання „certificado de viaje” — дарожнага пасведчання, якое атрымлівалі ўсе эмігранты, незалежна ад узросту. Калі эмігрант меў запрашэнне, то павіннен быў удакладняць і прадстаўляць у консульства доказы таго, што людзі, да якіх ён накіроўваўся, сапраўды пражываюць

²⁶ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 12.

²⁷ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 2, арк. 6.

ва Уругваі. Такім довадам магло выступаць запрашэнне з польскага консульства ў Монтэвідэа, даведка з магістрата, паліцыі ці стараства. Акрамя асноўнага кошту за візу — 20 зл. 50 гр., з кожнага чалавека за выдачу „certificado de viaje” (дарожнага пасведчання) і іншых фармуляраў і дакументаў збіралася дадатковая плата 48 зл. 50 гр. 28 снежня 1932 г. яна была зніжан да 40,5 зл.²⁸

Калі ўзнікала патрэбнасць легалізацыі дакументаў, то ўлады ўругвайскага консульства вызначалі дадатковую плату за такую працэдуру. Асаблівасцю эміграцыі ва Уругвай было тое, што людзі, якія на падставе „permiso de desembarco” (уругвайскага запрашэння), павінны былі абавязкова сустрацца (з мэтай атрымання дазволу на атрыманне ўругвайскай візы) з прадстаўнікамі Генеральнага ўругвайскага консульства ў Варшаве. Калі такога дакумента ў эмігранта не было, то яму забаранялася выязджаць з краіны.

Эміграцыя насельніцтва з Заходняй Беларусі ў Бразілію і Уругвай у пачатку міжваеннага перыяду значных маштабаў не набыла. Гэта было выклікана спыненнем фінансавання бразільскім урадам сельскагаспадарчых калоній. На працягу 1919-1923 гг. бразільскія ўлады не праяўлялі моцнай зацікаўленасці да эмігрантаў з Польшчы. Толькі ў штаце Сан-Паўлу, дзе назіраўся недахоп працоўных рук на плантацыях кавы, арандатары былі зацікаўлены ў пастаўцы новай рабочай сілы. З гэтай нагоды ўрад Бразіліі пагадзіўся выдзяляць сродкі на ажыццяўленне падарожжа і правоз эмігрантаў. У 1924-1930 гг. назіраўся рост колькасці перасяленцаў у Бразілію, які ў першую чаргу быў выкліканы эміграцыйнай палітыкай Польшчы. У 1927 г. польскі ўрад разам з уладамі Эміграцыйнага сіндыката падпісаў пагадненне з урадам штата Сан-Паўлу, а ў 1929 г. Варшаўскае эміграцыйнае таварыства атрымала канцэсію на каланізацыю 50 тыс. га зямлі ў штаце Эспірыту-Санту²⁹. У выніку такой палітыкі колькасць эмігрантаў у гэтыя краіны павялічылася. На працягу 1931-1939 гг. назіраўся спад эміграцыйных хваль у бразільскія калоніі, чаму садзейнічалі сусветны эканамічны крызіс і абмежаванні эміграцыйнай палітыкі ўрада Жэтулія Варгаса. Найбольш распаўсюджанымі штатамі Бразіліі, куды накіроўваліся перасяленцы з Палесся, былі Парана, Сан-Паўлу, Рыю-дэ-Жанейра, Рыю-Грандзі-ду-Сул, Эспірыту-Санту, Мінас-Жэрайс, Санта-Катарына.

Парагвайскае эміграцыйнае заканадаўства мела шмат падобных рыс з аргенцінскім. У 1930-я гг. яно набыло абмежавальны характар. Згодна з законам 1937 г., у краіну забаранялася эміграваць яўрэям. Акрамя таго, урад Парагвая прыняў рашэнне перасяляць у сельскія мясцовасці

²⁸ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 2, арк. 12.

²⁹ ДАБВ, ф. 2082, воп. 1, спр. 14, арк. 41.

ўсіх яўрэяў-эмігрантаў, якія аселі ў г. Асунсьёне на працягу 1933-1936 гг.³⁰ У асноўным у Парагвай маглі эміграваць асобы і сем'і з парагвайскім запрашэннем, земляробы, людзі з пасведчаннем куплі зямлі ў Парагваі, перасяленцы, якія накіроўваліся ў калонію „Фрам”.

Як асобную з'яву патрэбна разглядаць эміграцыю яўрэйскага насельніцтва, значная частка прадстаўнікоў якога накіроўвалася на гістарычную радзіму — Палесціну. За 1927-1938 гг. з тэрыторыі чатырох паўночна-ўсходніх ваяводстваў Польшчы туды выехалі 16,4 тыс. яўрэяў³¹. Эміграцыйныя працэсы ў Палесціну рэгламентаваў Палесцінскі адзел у Варшаве, які быў утвораны сіяністамі і прадстаўляў дапамогу эмігрантам на падставе дазволу польскіх эміграцыйных улад.

У ходзе Першай сусветнай вайны сіянісцкія лідары пераканалі ўлады Вялікабрытаніі ў неабходнасці падтрымкі сваіх намаганняў у Палесціне. Вынікам такой сітуацыі была дэкларацыя англійскага міністра замежных спраў Артура Бальфура, якая лягла ў аснову мандата над Палесцінай, які быў выдадзены 25 мая 1920 г. на канферэнцыі краін-пераможцаў у Сан-Рэма і ў агульных рысах акрэсліваў эміграцыйную палітыку брытанскіх мандатных улад. Палітыку брытанскай адміністрацыі Палесціны можна падзяліць на 2 перыяды: 1) 1920-1930 гг.; 2) 1931-1939 гг. У першы перыяд палітыка насіла прасіянісцкі напрамак і адпавядала нормам дэкларацыі А. Бальфура. Да абмежавання эміграцыйнай палітыкі брытанскія ўлады прыбягалі толькі ў ходзе араба-яўрэйскіх хваляванняў 1920-1921, 1929 гг., а таксама ў час крызісных з'яў у эканоміцы Палесціны ў 1925-1927 гг.³²

У 1931-1939 гг. эміграцыйная палітыка брытанскай мандатнай адміністрацыі мела супярэчлівы характар. З аднаго боку брытанскія ўлады рэгламентавалі наплыў яўрэяў у Палесціну і імкнуліся атрымаць прыхільнасць арабскага насельніцтва, з другога — нязначныя ўступкі арабам насілі прапагандысцкі характар і амаль не ўплывалі на маштабы яўрэйскай эміграцыі. Першай праявай такой пазіцыі стаў мемарандум міністра калоній Англіі Сіднея Пасфілда³³.

Для рэалізацыі сваіх планаў сіяністы стварылі на Палесці дабрачынныя фонды, якія фінансавалі яўрэяў, што выязджалі ў Палесціну. Польскія эміграцыйныя ўлады арганізавалі сістэму сертыфікатаў і запрашэнняў для асоб, якія выязджалі ў Палесціну. Яны падзяляліся на

³⁰ ДАБВ, ф. 2082, воп. 1, спр. 8, арк. 7.

³¹ *Гісторыя Беларусі*, у 6 т., т. 5: *Беларусь у 1917-1945 гг.*, Мінск, 2006, с. 377.

³² J. Tomaszewski, *Rząd Rzeczypospolitej Polskiej wobec emigracji Żydów*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego — Instytutu Naukowo-Badawczego”, 1994, nr 4 — 1995, nr 2 (172-174), s. 112.

³³ *Najnowsze dzieje Żydów w Polsce: W zarysie (do 1950 roku)*, red. J. Tomaszewski, Warszawa 1993, s. 23.

катэгорыі згодна заможнасці і прафесіі. Нягледзячы на тое, што абмежавальная эміграцыйная палітыка была накіравана ў першую чаргу на асоб, якія не мелі патрэбнага капіталу, то перасяленцамі ў асноўным былі небагатыя людзі. У некаторых выпадках яўрэйскія грамадскія арганізацыі дапамагалі эмігрантам сабраць неабходную суму грошай³⁴. У Палесціну маглі выязджаць людзі, якія мелі запрашэнні і сертыфікаты. Сертыфікаты атрымлівалі эмігранты 18-35-гадовага ўзросту, якія выдаваліся работнікам, рамеснікам без капіталу і з капіталам 150 англійскіх фунтаў. Запрашэнні прызначаліся для кроўных сваякоў, дзяцей, жонак і мужоў. Без запрашэнняў і сертыфікатаў маглі эміграваць наступныя катэгорыі насельніцтва:

катэгорыя А — асобы з капіталам 1000 англійскіх фунтаў;

катэгорыя А2 — асобы вольных прафесій з капіталам 500 англійскіх фунтаў;

катэгорыя А3 — рамеснікі з капіталам 250 англійскіх фунтаў;

катэгорыя А4 — асобы, якія мелі гарантаваныя сродкі ўтрымання ў Палесціне³⁵.

Англійская віза ў Палесціну каштавала 36 зл. і дзялілася на наступныя катэгорыі: А — для асоб з капіталам, В — для выкладчыкаў і навукоўцаў, С — для асоб, якія выязджаюць на падставе сертыфікатаў, D — на падставе імянных запрашэнняў і G — для рээмігрантаў.

Выезд у Палесціну ажыццяўляўся караблямі таварыстваў „Lloyd Triestino” і „Fabre Line”. Кошт дарожных квіткаў вагаўся ад 160 да 1060 зл. Акрамя асноўнай платы за праезд таварыства „Lloyd Triestino” вызначыла дадатковы падатак, які ў сярэднім складаў 2,98 зл.

Вызначальнымі этапамі эміграцыі яўрэяў у Палесціну былі 1924-1925 і 1933-1937 гг. У першым выпадку павелічэнне хвалі перасяленцаў было выклікана фінансавымі рэформамі 1924 г. польскага ўрада. Цяжкае матэрыяльнае становішча яўрэйскага насельніцтва, сацыяльная і нацыянальная палітыка польскай дзяржавы прымушала пакінуць Польшчу ў 1924 г. 5695 яўрэяў, а ў 1925 г. — ужо 16 983. Другая эміграцыйная хваля назіралася ў першай палове 1930-х гг., што было вынікам сусветнага эканамічнага крызісу і ўзмацнення ролі польскіх нацыяналістычных групавак. Значную частку эмігрантаў з Польшчы складалі выхадцы з Германіі, вымушаныя пад уплывам антысяміцкай палітыкі перасяляцца ў іншыя краіны свету. Для гэтай катэгорыі эмігрантаў Эміграцыйны сіндыкат рэзерваваў вялікую колькасць палесцінскіх сертыфікатаў. Так, у 1935 г. з Польшчы выехала 30 533 яўрэяў, у той час як у 1928 г. — толькі 394. Усяго з 1923 г. па 1937 г. у Палесціну эміграва-

³⁴ J. Tomaszewski, *Rzqd Rzeczypospolitej Polskiej wobec emigracji Żydów...*, s. 164.

³⁵ ДАБВ, ф. 377, воп. 1, спр. 1, арк. 88.

ла 270 674 яўрэяў, з іх 111 502 — польскія грамадзяне³⁶.

Значную частку палесцінскіх эмігрантаў складала сіянісцкая моладзь, якая імкнулася пабудаваць прынцыпова новае жыццё і стварыць яўрэйскую нацыянальную дзяржаву ў Палесціне. Эмігранты гэтай катэгорыі праходзілі спецыяльнае абвучэнне ў польскіх прафесійных установах земляробчай і тэхнічнай спецыялізацыі. У 1930-я гг. у Польшчы існавала некалькі дзесяткаў такіх „кібуцаў” — таварыстваў, дзе моладзь вывучала яўрэйскую мову, навучалася і атрымлівала прафесію.

Для паслуг эмігрантаў існаваў цэлы шэраг прадстаўніцтваў вядучых кампаній свету, якія ажыццяўлялі марскія пасажырскія перавозкі. З дазволу польскага ўрада на тэрыторыі Заходняй Беларусі дзейнічалі марходныя таварыствы. Найбольш распаўсюджанымі былі прадстаўніцтвы англійскіх кампаній „Cunard Line”, „White Star Line”, „Royal Mail Line”, „Nelson Line”, галандскіх „Holland Amerika Lines”, „Koninklijke Hollandsche Lloyd”, французскіх „Chargeurs Reunis”, „French Line”, а таксама італьянскіх, канадскіх „Canadian Pacific Railway”, дацкіх, бельгійскіх і польскіх „Linja Gdynia-Ameryka”³⁷. Гэтыя таварыствы стварылі на заходнебеларускіх землях шырокую разгалінаваную сістэму эміграцыйнага апарату, які не меў аналагаў у еўрапейскіх краінах.

Такім чынам, эміграцыя з тэрыторыі Палескага ваяводства ў міжваенны перыяд насіла пераважна амерыканскі характар. Асноўнымі краінамі, куды накіроўваліся перасяленцы, былі Аргенціна, Бразілія, Уругвай, Парагвай, ЗША, Канада і інш. Аднак асобным напрамкам эміграцыйнага руху была Палесціна. У 1924-1925 і 1933-1936 гг. назіралася найбольшая колькасць эмігрантаў, якія накіроўваліся ў гэтую краіну. Польскія эміграцыйныя ўлады арганізавалі сістэму сертыфікатаў і запрашэнняў для асоб, якія выязджалі ў Палесціну. Асноўнымі прычынамі эміграцыі яўрэйскага насельніцтва ў Палесціну былі наступныя: нацыянальная палітыка польскіх улад, цяжкае сацыяльна-эканамічнае становішча і ідэалагічная аснова — сіянізм. Пры афармленні эміграцыйных віз кожная краіна ўезду мела ўласныя патрабаванні. Акрамя таго, кожны эмігрант павінен быў у эміграцыйныя службы прадстаўляць медыцынскае пасведчанне, нярэдка такое пасведчанне мог выдаваць толькі лекар Эміграцыйнага сіндыката. Транспарціроўку эмігрантаў ажыццяўлялі прадстаўніцтвы сусветных марходных кампаній.

³⁶ J. Tomaszewski, *Emigracja w koncepcjach MSZ w latach 1936-1939*, [w:] *Białystok: miasto przyjazne? Mniejszości narodowe i wyznaniowe w Ziemi Podlaskiej*, red. H. Parafianowicz, Białystok 2004, s. 165.

³⁷ ДАБВ, ф. 2082, воп. 1, спр. 135, арк. 67.

Streszczenie

W rezultacie złożonej sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej w latach 1920-1930 znaczna część ludności województwa poleskiego wyjechała do Ameryki Południowej i Północnej, Europy Zachodniej i Palestyny. Polska oficjalnie wspierała procesy migracyjne, widząc w nich sposób na poprawę sytuacji materialnej i walki z bezrobociem. Natomiast polskie ugrupowania prawicowe uważały emigrację za podstawowy środek rozwiązania kwestii żydowskiej

Osobliwością emigracji z województwa poleskiego był jej amerykański (pozaeuropejski) kierunek: Argentyna, Brazylia, Urugwaj, Paragwaj, Meksyk, USA, Kanada i inne kraje. Dla Polesia emigracja do Ameryki praktycznie była jedyną formą emigracji i w okresie międzywojennym stanowiła 85% wszystkich wyjazdów. Popularność emigracji do Ameryki Południowej spowodowana była przyjazną polityką ze strony krajów latynoskich, mającą na celu zagospodarowanie słabo zamieszkałych terenów. Natomiast podstawowym celem przesiedleńców było poszukiwanie nowej pracy w miastach, osadnictwo w koloniach, praca w kopalniach węgla kamiennego i złota oraz przy budowie kolei.

Niezależnie od przychylnego stosunku polskich władz do procesów emigracyjnych nie wszystkie kategorie ludności mogły swobodnie wyjechać za granicę. Konsulaty każdego kraju ustalały odpowiednie kryteria dla imigrantów. Najbardziej powszechnym warunkiem stawianym w trakcie starania się o wizę było żądanie posiadania kontraktu pracowniczego i zaproszenia emigracyjnego. Adaptacja społeczna emigrantów z województwa poleskiego w krajach docelowych w ciągu całego okresu międzywojennego była skomplikowana. W większości przypadków nie raz zmieniali oni miejsce pracy lub zamieszkania. Emigracja do dalekich krajów nie zawsze planowana była na stałe. Jednak w praktyce większość tych, którzy wyjechali za granicę przeważnie zostawali tam na zawsze.

Resume

In result of a complicated social, economic and political situation in 1920-1930, a major part of Polesie Province population went to South and North America, Western Europe and Palestine. Poland officially supported migration processes treating them as a way to improve a financial situation and as a struggle against unemployment. On the other hand, Polish right-wing groups considered emigration as a basic solution of the Jewish issue.

A peculiarity of the emigration from the Polesie Province was its American (non-European) direction: Argentina, Brazil, Uruguay, Paraguay, Mexico, the USA, Canada and other countries. In Polesie, emigration to America was practically the only form of emigration, and during the inter-war period it constituted 85% of all departures. Popularity of emigration to South America was caused by the friendly policy exercised by Latin countries, which aimed at settling and developing poorly populated areas. On the other hand, a basic goal of displaced persons was looking for new jobs in cities, settling down in colonies, working in hard coal and gold mines, and working as railway builders. Regardless of a positive attitude of Polish authorities to emigration processes, not everyone could freely go abroad. Each country's consulates established adequate criteria for immigrants. The most common condition to be fulfilled in a visa application process was a requirement to have an employment contract and emigration invitation. Social adaptation of the Polesie Province emigrants in destination countries was complicated during the whole inter-war period. In most cases the emigrants changed their jobs or places of residence more than once. Emigration to distant countries was not always planned to be permanent. However, in practice, most people who went abroad generally stayed there forever.

Wolha Miarczuk — aspirantka Uniwersytetu Państwowego im. Aleksandra Puszkina w Brześciu.